

Arkadij Strugackij a Boris Strugackij

NÁVRAT ROBOTA

Robot Urm nemal nervovú sústavu a nevedel premýšľať. Vedel si len zapamätať určité úkony a konať podľa rozkazov.

Často mal dlhú chvíľu.

Príčinou bolo, že jeho pán bol preč a nablízku sa nevyskytlo nič nové, na čom by si mohol cvičiť pamäť. Pre Urma bolo uchovávanie vedomostí v pamäti podstatným cieľom vlastnej existencie. Bol naplnený vedychtivosťou, túžbou čo najviac sa dozvedieť a zapamätať si to.

Týkalo sa to všetkých javov a skutočností, ktorých existencia v priestore a čase dráždila aspoň jeden z jeho pätnástich „zmyslových“ orgánov.

Urm poznal všetko vôkol seba do najmenších podrobností. Odkedy jestvoval, poznal aj túto veľkú štvorcovú miestnosť so sivými stenami, s nízkou povalou a pevnými železnými dverami. Stále tu bolo cítiť zohriaty kov a strojový olej. Zhora sem zaznievalo zvláštne hlboké bzučanie, ľudia bez špeciálnych prístrojov ho nevnímali. Urm mal však skvelý sluch. Lampy umiestnené na povale nesvietili, ale Urm videl všetko v miestnosti, lebo vnímal aj infračervené svetlo a impulzy.

Teraz sa teda nudil a rozhodol sa hľadať nové dojmy. Jeho pán bol preč už pol hodiny. Robot vedel zo skúsenosti, že pán sa rýchlo nevráti. Bolo to veľmi dôležité. Raz sa začal bez rozkazu prechádzať po miestnosti, a keď ho prichytil pán, urobil na ňom takú zmenu, že Urm trápený zvedavosťou, nebol schopný ani dotknúť sa niečoho.

Teraz sa toho zrejme nemusel obávať.

Urobil krok dopredu. Cementová dlážka zadunela pod jeho hrubými chodidlami. Pozorne počúval, pričom sa trochu predklonil. Medzi zvukmi, čo vychádzali z chvejúceho sa cementu, nebol ani jediný jemu neznámy tón, a tak sa ponáhlal k protiľahlej stene. Pristúpil tesne k nej a oňuchal ju. Páchla po vlhkom betóne a hrdzavom železe. Nebolo v tom nič nové. Robot sa obrátil, prešiel po izbe a zastavil sa pred dverami.

Chvíľu skúmal zámku.

Dvere sa otvorili...

Chodba bola zaplavená infračerveným svetlom. Z jednotlivých článkov ústredného kúrenia sa šírilo teplo. Články ústredného kúrenia vzbudili Urmovu pozornosť, lebo ich videl prvý raz. Sklonil sa a uchopil jeden z článkov kliešťami, ktorými sa mu končili ruky. Ozvalo sa prasknutie, kovové zaškrípanie a vzduchom sa niesol oblak horúcej pary, pod nohami mu tiekla horúca voda.

Urm zdvihol kus ústredného kúrenia do výšky, prezeral si ho, z opancierovanej hrude vysunul elastické tykadlá mikromanipulátorov a opatrne preskúmal poškodené miesto. O chvíľu tykadlá zasunul na ich pôvodné miesto, článok ústredného kúrenia pustil a brodil sa vodou.

Dostal sa na koniec chodby.

Nad nízkymi dverami zasvietila červená tabuľa:

POZOR! BEZ OCHRANNÉHO ODEVU VSTUP ZAKÁZANÝ!

Urm vedel, čo znamená **POZOR**, no uvedomoval si aj to, že sa týka iba ľudí. Preň bola maličkosť vystrieť ruku a otvoriť dvere.

Bolo tu mnoho zaujímavých a nových vecí.

Pred ním sa rozprestierala obrovská sála s mnohými predmetmi z kovu, kameňa a plastických látok. Uprostred stála okrúhla meter vysoká betónová konštrukcia, vyzerala ako plochá skriňa so železným vrchom.

Urm nehlučne kráčaľ po dlážke z kachličiek a približoval sa k medenej sieti. Cez sieť nebolo vidieť priechod, zľahka zdvihol nohu a vstúpil do nej.

Na pleciah mu zostali visieť kusy medeného drôtu...

Dva kroky od betónovej skrine zastal.

Jeho okrúhla a ako glóbus guľatá hlava sa obracala doprava a doľava. Urm začal hýbať slúchadlami a antény jeho meracích prístrojov sa ustálili. Olovené veko skrine vyžarovalo infračervené svetlo. Zo skrine vychádzalo aj ultražiarenie. Urm videl dobre pri röntgenových a gama lúčoch a zdalo sa mu, že veko je priesvitné a že pod ním je úzka hlboká chodbička naplnená svietiacim práškom.

Z jeho pamäti postupne zaznel príkaz ihneď odísť. Ale Urm neposlúchol, lebo jeho zvedavosť bola silnejšia.

Sklonil sa nad skriňou, vystrel kliešte a zdvihol veko.

Ožiaril ho prúd gama lúčov. Na mramorovej tabuli sa rozsvietili červené signálne svetlá, kdesi zahučala siréna. Na okamih uvidel vnútro betónovej chodbičky, potom prudko pribuchol veko a zvolal hlbokým a drsným hlasom:

„Opasnosť! Gefahr! Danger! Abunai...!“

Sálou sa rozliehala tlmená ozvena, o chvíľu zanikla. Urm sa rozhýbal trupom a ponáhlal sa k východu. Šok, ktorý vyvolal prúd rádioaktívnych častíc v jeho kontrolných bunkách, ho hnal preč.

Pravdaže, ani silné žiarenie a ani mohutné prúdy rádioaktívnych častíc mu nemohli ublížiť. Dokonca ani pobyt v aktívnej zóne reaktora nemusel mať preň škodlivé účinky.

Urmov tvorca mu vložil do pamäti obozretnosť vyhýbať sa podľa možnosti zdrojom intenzívneho žiarenia.

Urm vkročil na chodbu a tam zbadal človeka.

Bol oveľa menší ako jeho pán. Mal na sebe svetlý plášť a jeho vlasy boli nezvyčajne dlhé a plavé. Robot ho ešte nikdy nevidel. Bola to dievčina.

Keď dievča počulo jeho kroky, zastalo a pokojne zvolalo:

— Kto je tam? Si to ty, Ivašov?

— Dobrý deň, ako sa máte? — opýtal sa Urm.

Dievčina zvýskla.

Z pološera sa k nej približovala hrozná postava s lesklou hlavou, na tvári sa vynímali sklené oči, oceľové plecia holi veľmi hrubé.

Ešte sa nikdy nestalo, aby človek neodpovedal na jeho pozdrav. Tento čudný, prenikavý, neartikulovaný zvuk nemal nič spoločné s odpoveďami, na aké bol Urm navyknutý. Jeho záujem sa zvýšil a priblížil sa k dievčaťu, ktoré zhrozene ustúpilo.

— Naspät' — skríklo.

Urm zastal, obrátil hlavu a počúval.

— Naspät', ty príšera!

Urm poznal rozkaz Naspät'! Vždy naň musel obrátiť svoj trup a kroky namieriť opačným smerom, kým nezaznel povel Stát'! Zvyčajne tieto slová prichádzali od jeho pánu.

Urm bol naplnený túžbou po poznávaní...

— Späť! — kričalo dievča.

Urm nezastal, iba spomalil kroky. Zaujímala ho izba, z ktorej vyšlo dievča.

Uvidel dva písacie stoly, stoličky, rysovaciu dosku, skriňu s knihami a hrubými zväzkami projektov.

Kým povytáhoval zásuvky zo stolov, roztvoril projekty a nahlas prečítal nápisy, čo boli napísané čiernym tušom na ich obaloch, dievča vkĺzlo do susednej miestnosti, ukrylo sa za gauč a zdvihlo slúchadlo telefónu. Urm to zbadal, pretože aj na krku mal objektív, no dievčina ho už nezaujímala.

Pomedzi papiere, roztrúsené po zemi, sa robot pohol ďalej.

Za jeho chrbtom volalo dievča do telefónu:

— Nikolaj Petrovič? Ja som to, Gaľa Nikolaj Petrovič, Urm, váš Urm vníkol sem! Urm! Áno! Neviem... Stretla som sa s ním, keď prichádzal z veľkej reaktorovej haly... Áno, bol v reaktorovej hale...

Urm nepočúval. Vyšiel z haly a kráčal k východu, nevšímajúc si strážnika, ktorý s kriedovobiелou tvárou bežal k poplašnému zariadeniu. Robot vykročil do snehovej búrky...

Keď Nikolaj Petrovič Koroľov zložil slúchadlo, Piskunov bol už v predsieni a rýchlo si obliekal kabát.

— Kam ideš?

— Prirodzene, tam.

— Počkaj, musíme si predsa rozmyslieť, čo urobíme, keď tá príšera začne vyčíňať v elektrárni...

— Keby len tam, — prerušil ho Rjabkin. — A čo laboratórium? Sklady? A čo, keď príde na sídlisko?

Piskunov netrpezlivo prestupoval z nohy na nohu a rukou držal kľučku.

— Musíme tam ísť všetci štyria, — navrhol Kostenko váhavo. — Musíme ho pohľadať a zadržať ho... I

Piskunovovi sa pretiahla tvár a Rjabkin, ktorý si hľadal kabát, zachmúrene zamrmľal:

— Zadržať ho, to sa povie... Za čo ho má človek zadržať? Za

nohavice? Váži pol tony, úder jeho ruky má silu tristo kilogramov. Radšej mlč, Igor! Si tu nový, ešte to nepoznáš.

— Počúvajte, — ozval sa Korol'ov rozhodne. — Urobíme toto: Ihneď zavolám do domova praktikantov a všetkých upozorním na to, čo sa stalo. Ivan, zabehni, prosím, do garáže. Dnes je práve sobota, iste sú všetci v klube... Nič sa nedá robiť, zoženieš najmenej troch šóférov, ktorí budú obsluhovať buldozéry...

— Áno, lenže...

— A ty zabehneš do ústavu. Musíš zistiť, kde je Urm a zavolaš do garáže. Kostenko, ty pôjdeš s ním. Rýchlo, priatelia, treba sa ponáhľať! Dúfajme, že robot ešte nevyšiel z budovy.

Všetci si rýchlo obliekli kabáty a vybehli von.

Piskunov poznal Urma ako nikto iný v ústave. Každá skrutka, elektróda, šošovka tohto stroja prešla cez jeho ruky. Bol presvedčený, že vie za všetkých okolností vyrátať a predpovedať každý Urmov pohyb.

A teraz?

Urmovo správanie riadil nezvyčajne komplikovaný, a jemný aparát z germánia, platiny a feritu. Samočinný počítač mal desiatky tisícov prvkov, prijímali, uchovávali v pamäti a vydávali impulzy... V Urmovom mozgu bolo približne osemnásť miliónov buniek. V nich boli naprogramované reakcie na nespočetné množstvá situácií... Mohli riešiť a vykonávať množstvo operácií. Čo zapôsobilo na mozog Urma?

Žiarenie atómového reaktora?

Nie.

Pravdepodobne sa stalo niečo v samom mozgu. Musel vzniknúť nový, komplikovaný program...

— Spontánny reflex! — vykrikol Piskunov.

Kostenko sa naňho začudovane pozrel.

Oblohu nad ústavom ožiaril modrý plameň, zreteľne sa v ňom vynímali obrysy čiernej budovy.

— To je transformátor, — zašeptal Piskunov. — Stojí presne oproti raketovej veži. Urm je tam...

— Poďme! — navrhol Kostenko.

Rozbehli sa proti vetru, sťažoval im každý krok, potkýnali sa,

padali, ale vždy znova vstali a bežali ďalej.

— Urm! — zvolal Piskunov.

Robot zastal a ruky vystrel do vodorovnej polohy.

— Urm, pozor!

Urm odpovedal:

— Som pripravený.

Niektó sa zasmial.

Piskunov urobil krok vpred a ruku v rukaviciach priložil Urmovi na prsia. Náhlivo ohmatával pancier, aby našiel vypínač, spájajúci počítačový stroj v robotovom mozgu so zariadením na dodávku energie.

Vtom sa stalo čosi nečakané — pre všetkých okrem Piskunova, ktorý sa práve toho najväčšmi obával. Zrejme mal Urm asociácie, a tie mu signalizovali, že tieto pohyby jeho pána ho môžu ochromiť.

Ledva sa Piskunovove prsty dotkli vypínača, Urm sa obrátil, pancierovou rukou sa bleskurýchlo zahnal na Piskunova, ten sa ako-tak stačil uhnúť.

Koroľov sa spamätal prvý.

— Mládenci! — zvolal. — Spustíte buldozéry a odrežte mu sprava i zľava cestu od brány! Piskunov!

Piskunov však nepočúval. Kým sa buldozéry vyrútili z oboch strán cesty, rozvíriac sneh, bežal za Urmom.

— Stoj, Urm, — kričal zachrípnutým hlasom. — Stoj! Spät! Spät!

Strácal dych, kým Urm kráčal čoraz rýchlejšie, takže vzdialenosť medzi nimi sa očividne zväčšovala. Piskunov zastal, ruky si dal do vreciek a so sklonenou hlavou sa díval za robotom. Koroľov a Rjabkin pribehli k Piskunovovi a po nich prišiel aj Kostenko.

— Prečo si to urobil? — opýtal sa Koroľov.

— Neposlúcha, — zašomral Piskunov. — Rozumieš? Neposlúcha. Je to spontánny reflex...

Koroľov prikývol:

— Aj ja si to myslím...

— Celkom určite, — zvolal Rjabkin.

Medzitým buldozéry utvorili okolo Urma polkruh. Jeden buldozér mu odrezal cestu, druhý mu bol v päťách a ďalšie tri sa k nemu približovali, dva zľava a jeden sprava.

Urm si všimol, že je obklúčený, no veľmi sa o to nestaral.

Pokračoval v ceste, až pancierom na prsiach narazil do buldozéra. Tlačil sa ďalej dopredu. Buldozér sa zatriasol a vodič rýchlo siahol po páke. Urm sa trochu rozbehol a vrhol sa proti mohutnému železnému stroju. Oceľ narazila na oceľ a pod reflektormi lietali iskry.

V tom istom okamihu sa dostal ďalší buldozér k Urmovi zozadu. Robot zastal a jeho hlava sa pomaly obracala ako glóbus. Z panciera na prsiach vyliezali mikromanipulátory, vyklonili sa a znova sa stiahli. Sprava a zľava prišli ešte dva buldozéry a odrezali Urmovi cestu.

Robot bol zajatý.

— Súduhovia inžinieri! Súduh Piskunov! Čo máme robiť ďalej? — zvolal vodič prvého buldozéra.

— Súduh Piskunov nie je tu, čo mu mám odkázať? — opýtal sa Urm a začal udierať do buldozéra. Údery nasledovali v pravidelných intervaloch. Pri každom údere sa naklonil dozadu a spod jeho oceľových prstov vyletovali iskry.

Piskunov, Koroľov, Rjabkin a Kostenko už prichádzali.

— Treba niečo podniknúť, lebo inak sa zničí, — volal Rjabkin ustarostene.

Piskunov mlčky vyliezol na pás buldozéra, ale Rjabkin ho ťahal za rukáv dolu.

— Čo chceš? — zamrmal Piskunov podráždene.

Rjabkin povedal:

— Ty si jediný, ktorý pozná Urma do najmenších podrobností. Ak ti niečo urobí, môže trvať dlho, kým sa to tu vyrieši. Musí sa o to pokúsiť niekto iný.

— Súhlasím. Idem ja...

Zhodil koženú bundu na zem a vyliezol na buldozér.

— Nechajte ma, Rjabkin! Aký nezmysel! Ja sám.

Rjabkin mlčal. Kostenko pristúpil z druhej strany a pevne chytil Piskunova za plece. Ten zmĺkol, stisol pery a pozeral za Koroľovom.

Urm zúril.

Spodná časť jeho tela bola pevne zachytená buldozérmi, no hornou časťou sa bleskurýchle obracal sem a tam, pričom oceľovými

päšťami udieral do buldozérov.

Vo vzduchu vyletovali oblaky rozprášeného snehu...

Jeden úder Urmovej päste má silu tristo kilogramov, prebehlo Kostenkovi mysl'ou...

Koroľov stál so zaťatými zubami medzi buldozérmi a Urmom a čakal na vhodný okamih. V ušiach mu hučal škripot a hrmot. Vedel, že robot ho pozoruje, pretože sklené oči stále blikali a zlovestne svietili...

— Prestaň už konečne! — šeptal Koroľov.

Náhle sa ozval nový zvuk.

Niečo prasklo, buď to bolo Urmovo plece, alebo nárazníková platňa buldozéra.

Už sa nedalo váhať ani sekundu...

Koroľov sa skrčil. Urmova ruka mu mávla nad hlavou, pritisol sa k oceľovému pancieru.

Vtom sa stalo znova niečo nečakané.

Urmove plecia klesli. Hluk prestal, len vrčanie buldozérov bolo ešte počuť.

Bledý a spotený Koroľov sa narovnal a zdvihol ruky k pancieru na Urmových prsiach. Ozvalo sa klepnutie, po ktorom zelené a červené svetlá na Urmových prsiach zhasli.

— Koniec, — usmial sa Piskunov zachrípnuto.

— A teraz do ústavu, do práce. Bude nám trvať niekoľko týždňov, kým všetko napravíme. Musí si od týchto výstrelkov odvyknúť, a potom bude z neho skutočný Urm, univerzálny robot, ktorý nám má pomáhať...

Preložil Viliam Bartošovič

Vyšlo v: Planéta búrok, Smena 1986